

ВІДГУК
на дисертацію Желіховського Станіслава Вікторовича
«Конгрес Сполучених Штатів Америки у формуванні
зовнішньополітичної стратегії ХХІ століття»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук
за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та
глобального розвитку

Вже більш, ніж півстоліття Сполучені Штати Америки залишаються провідною глобальною державою, яка справляє помітний, а почасти й вирішальний вплив на світові політико-економічні та соціальні процеси. Така місія вимагає надзвичайно продуманого і якісного стратегічного планування та якісної і ефективної його реалізації. Це, загалом, і вдається здійснювати насамперед за рахунок унікальності американської політичної системи, що базується на принципі роздільності влад і передбачає досягнення широкого консенсусу в середовищі політичної еліти.

Важливу роль у виробленні зовнішньополітичних стратегій відіграє найвищий законодавчий орган – Конгрес США. Недавня історія показує, що він, незважаючи на внутріпартійні розбіжності, здійснює досить тісну координацію з виконавчою владою у сфері концептуальної розробки та впровадження зовнішньополітичної стратегії американської держави. Саме цей аспект діяльності Конгресу видається важливим у контексті формування національних інтересів України та їх концептуалізації і операціоналізації органами державної влади.

Також слід зазначити, що попри важливість даної проблематики, роль та місце найвищого законодавчого органу у формуванні та реалізації зовнішньополітичної стратегії США особливо на регіональному рівні все ще не знайшла належного відображення у вітчизняних і почасти зарубіжних дослідженнях. Таким чином, дисертаційне дослідження С.В. Желіховського є досить актуальним і важливим в теоретичному та прикладному аспектах.

Запропоновані дисертантом мета і завдання, а також об'єкт і предмет не викликають заперечень. Їм загалом відповідають методи дослідження. У

цілому на прийнятному рівні сформульована наукова новизна дослідження. Слід відзначити відповідну апробацію дослідження, про що засвідчує список наукових публікацій та різноманітних заходів.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження» подає концептуальні основи американського парламентаризму та теоретико-концептуальні особливості зовнішньополітичних стратегій США. Автор формулює парламентаризм як державно-політичний феномен, як «політичну форму режиму, яка представлена системою органів влади, серед яких парламент як виборний колегіальний орган займає головне місце у забезпеченні балансу гілок влади, будучи представницьким органом, сформованим демократичним шляхом» (с. 25).

Американський Конгрес є одним із інструментів глобального управління та регуляції світових процесів у контексті здійснення Сполученими Штатами функції глобального лідерства та гегемонії (сс. 28-29). Такий статус держави без сумніву впливає на особливості розуміння та інструменталізації національних інтересів (с. 30). Дисертант цілком слушно зазначає, що «всі значимі для держави елементи її діяльності на міжнародній арені (політичні, економічні, енергетичні, екологічні, гуманітарні) є складовими безпекових стратегій» (с. 30). В основі американського стратегічного планування, а значить і його реалізації, лежить гегемоністська стабільність. Автор досить детально подає методологію дослідження предмету, що базується на сукупності методів і підходів різного рівня (сс. 62-71), зокрема, на діалектичному методі пізнання, системному підході та інших.

У другому розділі «Конгрес США як детермінанта формування зовнішньополітичної стратегії Вашингтону в XXI столітті» проаналізовано структуру та повноваження Конгресу США, етапи становлення законодавчої влади при зміні співвідношення сил головних партійних фракцій, а також американські геополітичні стратегії початку третього тисячоліття. Дисертант детально зупиняється на принципах формування та організації діяльності

обох палат американського Конгресу (сс. 77-81), звертаючи увагу на таку особливість американської політичної системи як розділене правління, сутність якого полягає у відсутності явного домінування однієї політичної партії (сс. 81-85). Це суттєво впливає на діяльність всіх гілок влади в плані підвищення якості прийняття рішень внаслідок необхідності міжпартійних узгоджень ключових засад внутрішньої і зовнішньої політики. Така практика, на думку дисертанта, могла б бути корисною і для України (с. 85).

Автор дослідження детально аналізує політичний процес у США наприкінці XX – на початку XXI століття в контексті співвідношення впливу різних гілок влади і зокрема, повноваження законодавчого органу. Відзначається що у період адміністрації Дж. Буша-молодшого відбулося зниження впливу Конгресу у сфері безпеки та зовнішньої політики, зважаючи на наслідки подій 11 вересня 2001 року (сс. 104-109). Дисертант зазначає, що «залучення Конгресу до розробки та прийняття зовнішньополітичних рішень у 2000–2009 рр. відбувалось здебільшого шляхом узгодження зовнішньополітичних стратегій президентів США» (с. 109). Конгрес підтримав Президента з ключових питань, пов'язаних з боротьбою з глобальним тероризмом (с. 109). Курс наступного Президента Б. Обама був помітно обережнішим і спирався на необхідність створення міжнародного консенсусу з ключових питань світової політики. Проте Обама зіткнувся з проблемою відсутності пропрезидентської більшості в Конгресі США (сс. 116-129). На думку дисертанта, у цей період «ініціативи Конгресу США...зводилися до акцепції президентських доктрин і узгоджених рішень із президентською адміністрацією» (с. 128). Загалом, виконавча президентська влада, виходячи з прописаних повноважень та політичної практики, володіє відіграє провідну роль при визначенні і здійсненні зовнішньої політики (с. 129). Конгрес може лише загальмувати діяльність адміністрації, використовуючи насамперед фінансові та організаційні важелі (с. 130). Підсумовуючи, дисертант зазначає, що на початку XXI століття зовнішня політика держави базувалася на двох протилежних стратегічних

доктринах, одна з яких (адміністрації Дж.Буша-молодшого) базувалася на активній глобальній діяльності по утвердженні гегемонії США. З іншого боку Б. Обама намагався здійснювати політику, засновану на «розумній силі». В обох випадках діяльність адміністрації часто стикалася з супротивом конкурентної більшості в Конгресі (с. 131).

Розділ третій «Регіональні зовнішньополітичні стратегії США» розглядає європейський і тихоокеанський вектори у зовнішній політиці Конгресу США та стратегічні основи політики Конгресу США на Близькому Сході. Аналізуючи європейську стратегію Сполучених Штатів, автор звертає увагу на наявність двох її векторів: з одного боку, це держави-члени НАТО, а з іншого – країни Східної Європи (сс. 132-133). Такий підхід знайшов відображення у стратегіях національної безпеки всіх президентів періоду після завершення холодної війни. Конгрес США послідовно виступав за зміцнення трансатлантичного партнерства, підтримуючи безпекову діяльність США на європейському континенті, а також розвиток демократичних цінностей у Східній Європі (сс. 134-138). Окремим напрямом діяльності Конгресу є його відносини зі структурами Європейського Союзу, які зосереджуються переважно навколо торгівельно-економічних питань (сс. 139-141). Формулюючи підходи до східноєвропейського вектора зовнішньополітичної стратегії, Конгрес зосереджує свою увагу насамперед на безпекових аспектах, а також на просуванні демократичних цінностей у колишньому посткомуністичному регіоні. Тут необхідно згадати його підтримку розширення НАТО та допомогу Україні у відбитті російської агресії (сс. 144-148).

Тихоокеанський вектор американської стратегії є більш складним і різноманітним порівняно з європейським і включає в себе політико-безпекові, економічні та культурно-гуманітарні аспекти і полягає у недопущенні зростання впливу Китаю і, частково, Японії у регіоні (сс. 150-167). Дисертант виокремлює три напрямки реалізації стратегії. Перший напрямок полягає у фінансовій та політичній підтримці діяльності

адміністрації в регіоні. Другий проявляється в підтримці регіональної економічної інтеграції під керівництвом США. І, нарешті, третій напрямок передбачає поширення демократичних цінностей і розширення потенціалу «м'якої сили» (сс. 167-168). Дисертант звертає увагу на посилену активність Конгресу на цьому напрямі, зважаючи на пріоритетність даного регіону у контексті глобальної стратегії США (с. 151).

Стосовно політики Конгресу США щодо Близького Сходу, автор вважає, що вона загалом кореспондується з політикою адміністрацій (с. 169-170). Загалом близькосхідну політику американських президентів можна умовно розділити на до і після 11 вересня 2001 року, коли різко виросли значення і вплив військово-політичного чинника. У даному контексті Конгрес США ухвалював рішення «про санкції щодо близькосхідних країн, які несуть загрозу США та приймав рішення щодо фінансування безпекових і військових програм у регіоні» (с. 173). Мова йде про законодавства щодо посилення боротьби з тероризмом і знищення його фінансової бази. Також було зміцнено санкційну базу стосовно держав-спонсорів тероризму на рівні законодавства (сс. 174-175).

Водночас Конгрес США став ініціатором впровадження Американсько-Близькосхідної Партнерської Ініціативи, спрямованої на розвиток економіки і громадянського суспільства регіону (сс. 175-176). Ще одним важливим напрямком діяльності законодавчого органу США стало розповсюдження демократії в ісламському світі, що розглядалося в якості одного із важливих засобів подолання тривалих конфліктів та загальної стабілізації безпекової ситуації на Близькому Сході (сс. 177-185).

Отже, на завершення слід констатувати, що висновки дисертаційного дослідження С.В. Желіховського загалом відзначаються продуманістю та ґрунтовністю, а також суттєвою науковою новизною. Практичне значення розглядуваного дисертаційної роботи вбачається в тому, що одержані дисертантом результати можуть бути використані при розробці курсів і спецкурсів з проблем зовнішньої політики США, міжнародної та

регіональної безпеки тощо. Матеріали дослідження також можуть знайти практичне застосування у діяльності органів зовнішніх зносин.

Проте, попри суттєві наукові досягнення, необхідно звернути увагу й на низку недоліків.

По-перше, правильна назва структурного елементу частини дисертації звучить як «Список використаних джерел», оскільки наукова література також належить до джерельної бази.

По-друге, дисертант не зовсім переконливо виписав актуальність дослідження з точки зору формування зовнішньої політики України (сс. 16-17), відзначивши суттєві відмінності у підходах найвищих органів законодавчої влади обох держав і не виокремивши ті аспекти діяльності Конгресу США, які можна було б реалізувати в Україні. На думку опонента, з точки зору вітчизняного політикуму, інтерес насамперед становить американський механізм узгодження зовнішньополітичних стратегічних підходів між Конгресом і Адміністрацією, а також досягнення міжпартійної згоди у самому законодавчому органі.

По-третє, верхню межу хронологічних рамок дослідження дисертант обумовлює завершенням каденції Президента Б. Обами, що не зовсім логічно, оскільки це не пов'язано з діяльністю органу законодавчої влади (с. 18).

По-четверте, дисертант, аналізуючи методологію дослідження, не розділяє системний метод і системний підхід (сс. 63-64).

По-п'яте, дисертант лише побіжно згадує Дослідницьку службу Конгресу США. На нашу думку, можна було б більш детально висвітити її роль в процесі підготовки аналітичних матеріалів як основи концептуальних рішень.

На завершення потрібно відзначити, що вказані недоліки загалом не применшують наукової цінності представленого дослідження. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, авторефераті та опублікованих працях С.В. Желіховського, їхня

достовірність та новизна в цілому не викликають заперечень і свідчать про значну роботу, виконану дисертантом. Результати дослідження відзначаються певною новизною і мають важливе наукове та практичне значення. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Дисертаційне дослідження С.В. Желіховського повністю відповідає всім вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а його автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку.

Офіційний опонент,

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри
міжнародних відносин
Чернівецького національного
університету
імені Юрія Федьковича

С.Г. Федуняк